

Jacek W. Czartoszewski, Antoni Skowroński

**Sprawozdanie z konferencji
"Ochrona środowiska
społeczno-przyrodniczego w
problematyce filozoficznej i
teologicznej", ATK, 22.X.1998**

Studia Philosophiae Christianae 35/1, 214-219

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JACEK W. CZARTOSZEWSKI, ANTONI SKOWROŃSKI
Wydział Filozofii Chrześcijańskiej, ATK

**SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI OCHRONA ŚRODOWISKA
SPOŁECZNO-PRZYRODNICZEGO W PROBLEMATYCE FILOZOFICZNEJ
I TEOLOGICZNEJ ATK, 22.10.1998**

Dnia 22 października 1998 roku, w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie odbyła się konferencja na temat *Ochrony środowiska społeczno-przyrodniczego w problematyce filozoficznej i teologicznej*. Organizatorem powyższej konferencji, była Katedra Filozofii Ekologii Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej i Instytut Studiów nad Rodziną ATK, zaś jej dobrym duchem był ks. prof. dr hab. Józef M. Dołęga, który piastował rolę gospodarza. On też otworzył konferencję, witając w imieniu Rektora wszystkich jej uczestników, zwłaszcza przybyłych gości i przedstawicieli innych ośrodków naukowych oraz dokonał prezentacji tematu. W swoim wprowadzeniu Ksiądz Profesor nawiązał do wielkiego wydarzenia, jakim bez wątpienia stała się dwudziesta rocznica pontyfikatu Jana Pawła II. Mówca podkreślił, że w nauczaniu papieskim Jana Pawła II przewijają się ciągle wątek potrzeby poszanowania i ochrony środowiska społeczno-przyrodniczego. Szkicując problematykę, która miała być poruszona na konferencji, Ksiądz Profesor przedstawił także cel tego spotkania. Życzył, aby wymiana myśli i poglądów na tym spotkaniu zaowocowała zrodzeniem się nowych zagadnień i problemów dotyczących sozologii, ekofilozofii i ekoteologii.

Pierwszej sesji przewodniczyli: ks. prof. Józef M. Dołęga, prof. Zbigniew Hull, dr Jan Sandner i dr Krystyna Najder-Stefaniak. Pierwszy referat *Ekofilozofia jako filozofia ekologii holistycznej* wygłosił prof. Andrzej Papuziński (WSP Bydgoszcz). Swoje wystąpienie rozpoczął od omówienia wielości kierunków filozofii ekologicznej i ich różnych stosunków do nauki. Z tej prezentacji autor wyciągnął wniosek, że najważniejszym kierunkiem powinna być kulturowa koncepcja filozofii ekologii, która jest w stanie spełnić swoją rolę jako ekologia holistyczna. W dalszej części tego referatu została omówiona rola ekologii w systemie nauk oraz tradycyjne strategie działań ekologicznych (biologiczne lub humanistyczne). Prelegent zapoznał także słuchaczy z pozytywnymi holistycznej strategii rozwiązań kryzysu ekologicznego i z relcjami, które zachodzą pomiędzy ekologią kulturową a holistyczną filozofią ekologii. Ekologia holistyczna w najogól-

niejszym rozumieniu to nauka wykorzystująca wyniki badań szerokiej gałęzi nauk przyrodniczych i humanistycznych do kompleksowego podejścia w dziedzinie ochrony środowiska społeczno-przyrodniczego. Docelowym przedmiotem holistycznej filozofii ekologii, jest mentalność ludzka, a zadaniem - właściwe kształtowanie tej mentalności. Autor w holistycznej filozofii ekologii upatruje skuteczny sposób na rozwiązanie współczesnych kryzysów ekologicznych.

Kim jest człowiek? Ekologiczne implikacje nowego spojrzenia na ewolucję to referat wygłoszony przez dr Honoratę Cyrzan (Uniwersytet Gdański). Człowiek jest elementem biosfery. Na jego dziedzictwo składa się zarówno to co biologiczne (zachowania wspólne wszystkim zwierzętom) i to, co jest dziedzictwem kultury ludzkiej. Na tej płaszczyźnie pojawia się pytanie: jak w ogromnej ekspansywności człowieka pogodzić biologię z moralnością? Prelegentka w swoim referacie nie dała odpowiedzi na pytanie: kim jest człowiek?, ponieważ jest to zagadnienie bardzo szerokie i właściwie do dzisiaj w pełni nie wyjaśnione. Zajął się tylko biologiczną stroną człowieka. Nauki biologiczne postrzegają człowieka jako kogoś niepowtarzalnego. Zjawisko unikatowości człowieka w świecie przyrody wykształciło się na drodze ewolucji. Z drugiej strony, człowiek jest częścią przyrody i tworzy z nią jednolitą całość. W świetle najnowszych badań biologicznych, okazuje się, że w oddziaływaniu człowieka na przyrodę determinizm genetyczny jest równie silny, i kulturowy. Z tych przedłożeń autorka wyciągnęła postulat, aby w ekologii wykorzystać biologiczną determinację człowieka do ochrony jego środowiska społeczno-przyrodniczego.

Prof. Andrzej Kiepas (UŚ Katowice) w swoim referacie pt: *Racjonalność ekologiczna a ryzyko działań człowieka w środowisku* zajął się sprawą ryzyka i możliwościami jego eliminowania w działalności ludzkiej. Wyeliminować ryzyka nie można, a jedynie próbować minimalizować. Sytuację ryzyka należy widzieć i rozpatrywać nie na płaszczyźnie istnienia indywidualnego podmiotu działania, ale działania grupowego czy też społecznego. Racjonalność ekologiczna w sytuacji ryzyka, dotyczy nie tylko sfery działań i oddziaływań samego człowieka na środowisko, lecz rozszerza się na całą kulturę ludzką i jej wszechstronne oddziaływanie na środowisko społeczno-przyrodnicze. Aspekt etyczny tego problemu domaga się pewnego przewartościowania w filozofii.

W czwartym referacie dotyczącym *Związków przyczynowych w środowisku społeczno-przyrodniczym*, jego autor ks. Mirosław Przechowski (WSD Elbląg i WSD Pelplin) zajął się kierunkami badań w ekofilozofii.

fii i sprawą nowego obrazu przyrody. Tradycyjnie przyrodę pojmowano jako coś odrębnego, jako coś, co stanowi wyłącznie obiekt zainteresowań człowieka. W cywilizacji informacyjnej pojawił się nowy obraz przyrody, pojmowanej jako wielki system, w którym krzyżują się wszystkie cechy środowiskowe. Środowisko staje się przedmiotem ujęć holistycznych, w którym łączą się ze sobą biosfera, technosfera i socjosfera. Istnieje zatem potrzeba gruntownego przepracowania pojęcia przyczynowości w środowisku społeczno-przyrodniczym.

Niszczenie środowiska stanowi największe zagrożenie dla gatunku ludzkiego. Teza ta stanowiła punkt wyjścia referatu wygłoszonego przez dr Zdzisława Czaję (adiunkta prof. Eugeniusza Kośmickiego AR Poznań), a dotyczącego *Antropologii niszczenia środowiska*. W historii ludzkości można wymienić trzy wielkie rewolucje: rewolucję neolitu, rewolucję przemysłową i trzecią, u progu której stoimy, rewolucję ekologiczną. Antropologia niszczenia środowiska w ujęciu tego autora ściśle łączy się z etyką środowiskową, ponieważ to, co niszczy człowiek, posiada z drugiej strony swoją immanentną wartość. Brak jest dzisiaj wystarczających wytycznych dotyczących nowego systemu wartości ekologicznych. To trzeba szybko wypracować, aby móc uzyskać oczekiwany stan równowagi pomiędzy antropopresją a środowiskiem. Trzeba też na nowo przemyśleć znane nam pojęcia: własności, pracy, odpoczynku czy czasu wolnego.

Wybrane aspekty edukacyjne ekomedycyny i filozofii medycyny to referat wygłoszony przez prof. Annę Łatawiec (WFCh ATK Warszawa). Współczesna medycyna ma bardzo zróżnicowany charakter. W swoim nowym obliczu poszukuje ona całościowych ujęć i globalnych rozwiązań. Dzisiaj odchodzi się w medycynie od traktowania człowieka chorego tylko wy-cinkowo, pod kątem jego choroby. Coraz częściej proponuje się traktowanie całościowo pacjenta. Ekomedycyna pojawia się na styku medycyny i ekologii. Jest to nowa dziedzina poszukująca całościowego ujęcia ekologii i medycyny. Ukazuje ona możliwości rozwiązań dotyczących jedności człowieka z naturą. Zadaniem filozofii medycyny jest wypracowanie metod ułatwiających człowiekowi akceptację własnego losu, oraz zapewnienie perspektywy dla przyszłych pokoleń. Jeśli stwierdzimy, że stan zdrowia zależy od środowiska, to trzeba to środowisko ochraniać. W tym ma pomóc wiedza z zakresu medycyny i genetyki.

Prof. Wiesław Sztumski (UŚl Katowice) wygłosił referat pt. *Paradygmat ekologiczmu i sens życia*. W dużym zawężeniu można to wystąpienie sprowadzić do próby poszukiwania różnorodnych motywów w życiu człowieka warunkujących sens jego życia i działalności na ziemi.

Z jednej strony, destrukcyjna działalność człowieka i jej efekty w postaci globalnego kryzysu ekologicznego doprowadziły do załamania się harmonii pomiędzy człowiekiem i jego środowiskiem społeczno-przyrodniczym oraz zachwiały dotychczasowy system wartości, który warunkował właściwy sens życia człowieka. Z drugiej zaś - pojawia się paradygmat ekologiczny z perspektywą przewartościowania tego systemu. Wszystko to domaga się od nas nowego spojrzenia na naszą działalność i chęć zmiany dotychczasowych priorytetów naszego życia w jego wielowarstwowym wymiarze.

Ostatnim wystąpieniem przed przerwą był referat dr Krystyny Najder-Stefaniak (SGGW Warszawa) na temat *Edukacji w paradygmacie ekologicznym*. Pogarszanie się stanu środowiska przyrodniczego domaga się nauczania ludzi nowego, pozytywnego stosunku do otoczenia. W tym kontekście jawi się potrzeba edukacji ekologicznej. Edukacja ekologiczna ma przede wszystkim za zadanie wskazać wartości i motywy, które mają być użyteczne w ochranianiu i polepszaniu stanu środowiska. Edukację ekologiczną należy przy tym traktować jako stały proces zamierzony na całe ludzkie życie. Przy czym edukacja ekologiczna ma być czymś więcej niż wycinkiem procesu wychowania, powinna być podstawą do kształtowania innego niż konsumpcyjny styl życia, nowego sposobu współistnienia człowieka w harmonii ze środowiskiem i z całą przyrodą.

Po tym referacie nastąpiła dyskusja, w trakcie której zauważono, że w dotychczasowych wystąpieniach dominował aspekt antropologiczny. Kształt poszczególnych koncepcji ekofilozoficznych związany jest ściśle ze sporem wokół obrazu człowieka i jego miejsca w środowisku społeczno-przyrodniczym. W tym obrazie człowieka trzeba odwoływać się nie tylko do tego, co jest kulturą, ale także do tego, co jest w człowieku biologią. Pojawiło się też pytanie o ekologię holistyczną i jej rozumienie w koncepcji autora.

Po przerwie na ekologiczne drugie śniadanie, rozpoczęła się druga część konferencji, której przewodniczył prof. Andrzej Papuziński wraz z prof. Włodzimierzem Tyburskim.

Kolejny referat wygłosił prof. Włodzimierz Tyburski (UMK Toruń) na temat *Aksjologii ochrony środowiska przyrodniczego*. W referacie tym były przedstawione różne systemy wartości wykorzystywane przez etykę środowiskową. W dalszej części swego wystąpienia prelegent stwierdził, że „konsekwentne zachowywanie radykalnej zasady obrony życia może godzić w samo życie”. Postulat ochrony form żywych w tym kon-

tekście nabiera zupełnie nowego znaczenia. Pojawiają się tu różnego rodzaju rozwiązania i dylematy, związane z eksplikacją tej wartości, jaką jest wartość życia na płaszczyźnie etyki środowiskowej. Człowiek, który działa w środowisku, przynosi mu szkody, ale także może przywracać utraconą harmonię, jeśli tylko będzie wiedział, na czym ta harmonia polega. W tym celu trzeba jak najszybciej dokonać implikacji tradycyjnych norm etycznych na teren etyki środowiskowej.

Przedstawiciel Uniwersytetu Łódzkiego, prof. Zygmunt Wnuk, omówił temat *Edukacji ekologicznej w Polsce*. Ochrona środowiska jest na styku wszystkich działań człowieka. Musimy zdawać sobie sprawę z tego, że żyjemy na koszt przyszłych pokoleń. Aby zabezpieczyć przyszłym pokoleniom prawidłową egzystencję, musimy zdobyć odpowiednią wiedzę i wykształcić prawidłową świadomość prowadzącą do ochrony środowiska przyrodniczego. W tym celu w Polsce prowadzone są różne działania. Edukacja ekologiczna odbywa się na poziomie formalnym i nieformalnym, szkolnym i pozaszkolnym. Poza tym organizowane są różnego rodzaju kursy czy Uniwersytety Otwarte – tam, gdzie nie ma wyższych uczelni. Ważną rolę w dziedzinie edukacji ekologicznej odgrywają pozarządowe organizacje ekologiczne, Kościoły i ruchy religijne oraz środki masowego przekazu.

Niektóre podstawy chrześcijańskiej etyki środowiska naturalnego to temat przedłożony przez ks. dr Juliuszawa Łukomskiego (WSD Kielce i WSD Radom). Polecenie Boga zapisane w Księdze Rodzajów „...czyńcie sobie ziemię poddaną”, traktowaną przez wieki (także i dzisiaj) uważane jest jako główna przyczyna kryzysu środowiskowego. Nie jest to wcale prawdą. Chrześcijańska etyka środowiskowa odcina się całkowicie od takiego mechanistycznego i ekspansywnego wykorzystywania świata przyrody. W zamian w centrum tej etyki zostały postawione naczelnne zasady chrześcijańskie, takie jak: miłość, sprawiedliwość czy solidarność człowieka z przyrodą. Sama przyroda nie daje nam podstaw czy wzorów do tworzenia norm etycznych. Odpowiedzialność moralna przechodzi zatem na człowieka. W tym miejscu ważną rolę odgrywa Objawienie, ponieważ osoba ludzka musi mieć transcendentny fundament. Ta etyka jest dzisiaj jeszcze w stadium rozwoju, ale zdaniem autora budowanie etyki środowiskowej w ujęciu chrześcijańskim ma dobrą pozycję w ekologii systemowej.

Następny referat pt. *Pojęcie grzechu ekologicznego* wygłosił ks. prof. Jerzy Bajda (WT i ISnR ATK Warszawa), który skupił się nad teorią grzechu z punktu widzenia teologa moralisty. Drugim uzupełniającym

referatem było wystąpienie ks. Jacka W. Czartoszewskiego (WFCh ATK Warszawa) pt. *Pojęcie ekologicznego rachunku sumienia*, w którym podkreślony był element pastoralny odpowiedzialności za grzechy przeciw miłości bliźniego, który żyje obok nas, oraz odpowiedzialności i miłości tych bliźnich, którzy będą żyli po nas, w przyszłości.

Ostatnim był referat dr Jana Sandnera (WFCh ATK Warszawa) pt. *Postawy proekologiczne w społeczeństwie polskim* podkreślający dość charakterystyczny rozwój świadomości ekologicznej w naszym narodzie. Prelegent zauważył błędy w edukacji proekologicznej oraz przedstawił propozycję programu, który by pozwolił naprawić istniejącą sytuację.

Po dyskusji odbyło się podsumowanie, w którym ks. prof. Józef M. Dołęga podziękował wszystkim za udział w tej konferencji. Ponieważ dialog między teologami i filozofami przyczynia się twórczo do formułowania refleksji ekologicznych, dlatego Gospodarz tego spotkania zapowiedział chęć zorganizowania podobnego sympozjum za rok.

JACEK W. CZARTOSZEWSKI

Wydział Filozofii Chrześcijańskiej, ATK

WYKŁADY KS. PROF. DR ANDRZEJA M. WOŹNICKIEGO (UNIVERSITY OF SAN FRANCISCO) NA WYDZIALE FILOZOFII CHRZEŚCIJAŃSKIEJ AKADEMII TEOLOGII KATOLICKIEJ W WARSZAWIE

W dniach 5 i 12 marca 1998 r. w gmachu Wyższego Metropolitalnego Seminarium Duchownego w Warszawie spotkał się z młodzieżą akademicką (różnych warszawskich uczelni) i wykładowcami ATK oraz wygłosił wykłady, goszczący w Polsce na zaproszenie ks. prof. dr hab. Józefa M. Dołęgi, ks. Andrzej M. Woźnicki profesor *Department of Philosophy, College of Arts and Sciences, University of San Francisco*.

Ks. prof. dr Andrzej M. Woźnicki urodzony 19 października 1931 r. w Katowicach jest kapłanem Towarzystwa Chrystusowego dla Polonii Zagranicznej, absolwentem Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i Pontifical Institute of Medieval Studies, at the University of Toronto, Canada. Był też aktywnym uczestnikiem seminariów naukowych na Université de Fribourg (I. Bocheński i L. B. Geiger), L' Université de Paris (Sorbonne) oraz Université de Louvain. W Stanach Zjednoczonych